

Napjainkban, amikor hazánkban is előtérbe került a modern értelemben vett pedagógiai kutatás kérdése, komoly érdeklődésre számíthat olvasóink részéről a frankfurti nemzetközi pedagógiai kutatások főiskolájának fenti című, első tanulmánykötete.

A pedagógiai kutatás jelentőségével, módszerei pontosságának és megbízhatóságának kérdésével, művelődéstügyi szociológiával, iskolajogi és iskolaszervezeti kérdésekkel foglalkozó öt tanulmányban tükröződik a főiskola feladata és álláspontja is. A pedagógiai gyakorlattal szoros kapcsolatban végzett kutatások, és az összehasonlító pedagógiai szemlélet segítségével feleletet akarnak adni a ma és a holnap iskoláinak a problémáira. Hogy feladatukat korszerűen tudják megoldani, a bevezető tanulmányban felvetik magának a pedagógiai tudománynak a problémáját és a javasolt megoldást a többi tanulmányban példamutató következetességgel realizálják. Tájékoztatónk a bevezető tanulmány alapján készült, melyet HANS HECKEL írt a tapasztalati kutatásokról a pedagógia számára címen.

Hol áll ma Nyugat-Németországban a pedagógia mint tudomány? Valóban túlhaladták-e HERBARTOT? Ha igen, milyen tekintetben és milyen eredménnyel? Milyen viszony van a neveléstudomány és az iskolai valóság, azaz a pedagógia elmélet és az iskolai gyakorlat között? Mit jelent a kutatás a pedagógiában? — olvassuk a sajátosan felvetett problémákat a bevezető sorokban. A választ kereső fejtegetés igen érdekes és értékes gondolatai közül csak néhányat — főleg a sajátos helyzetre és a bennünket elsősorban érdeklő kutatásra vonatkozókat ismertetem az alábbiakban.

A tudomány és a gyakorlat közötti viszony minden tudományban más és más. A művészet például a művészettörténetet fejlesztette ki, de nem a szigorú értelemben vett „művészettudományt”, amely a gyakorlat számára általános érvényű elveket adna. Ha adna is, a művészet akkor is művészet maradna, mint ahogyan a költészet költészet stb. Igaz viszont az is, hogy a művészettörténet, illetve a művek interpretálása hat a művészekre, írókra stb. A pedagógia elmélete és gyakorlata sem választhatók szét, a pedagógia tudománya nem tagadhatja immanens, praktikus tendenciáját, azaz a pedagógia pragmatikus tudomány. Törvényszerűségei azonban messze túlhaladják annak a tapasztalatnak a horizontját, amely oktatási és nevelési kérdésekben egy ember életében

felmerülhetne. Így az egyes nevelők mélyen a ma lehetséges nevelés művészetének a nívója alatt maradnának, ha csak saját tapasztalataikra és „felfedezéseikre” akarnának hagyatkozni.

Ami a harmadik kérdésre adott választ illeti, megtudjuk, hogy a modern értelemben vett pedagógiai kutatás 1958-ban még alig kezdődött el Németországban. Elkezdődött, de a kutatás eredményeit közlő publikációkat illetően messze elmaradt más hasonló tudományok, például a pszichológia, szociológia stb. területén végzett tapasztalati kutatások eredményeit közlő tanulmányoktól. Ha megvizsgáljuk a kutatáson alapuló pedagógiai jellegű közleményeket, akkor kiderül, hogy csak kevés származik pedagógus tollából. Többnyire pszichológusok, pszichiáterek, orvosok, nevelési tanácsadók írnak kutatáson alapuló pedagógiai jellegű tanulmányokat.

Súlyosbítja ezt a nem kívánatos helyzetet, hogy a különböző tudományok képviselői, akik a pedagógia számára adalékokat közölnek, gyakran keveset tudnak egymásról. A pszichológusok például nem ismerik a pedagógusok teljesítményeit, vagy az újabb pedagógiai elméleteket stb. Ennek azután az a káros következménye, hogy sokszor a nagy erőfeszítések nem hoznak megfelelő eredményt, nem segítik kellően a mindennapi életben dolgozó pedagógusokat „sziszifuszi” munkájukban. Az eredményes munka feltétele lenne az emberrel foglalkozó tudományok kutatásának az összehangolása. A pedagógia tudományának az előrehaladását — HERBARTHOS viszonyítva — ugyanis a szerző egyrészt éppen abban látja, hogy napjainkban nemcsak a etika és a lélektan segíti a pedagógiát, hanem az antropológia, szociológia, orvostudomány stb. A pedagógiai tudomány előtt álló feladat komplikáltsága pedig azt követelné, hogy például az egyetemeken, főiskolákon ne csak egyetlen tanszék legyen a pedagógia számára, hanem pedagógusok, pszichológusok, szociológusok alkossanak munkaközösségeket, s ennek a keretében oldják meg a gyakorlati élet által felvetett problémákat. A pedagógiai tudomány további haladását — miután felsorolja a pedagógia eddigi különböző megjelenési formáit — másrészt az említett területeken végzett, összehangolt kutatások, kísérletek alkalmazásától várja. A pedagógiát eddig ugyanis vagy pedagógia történet formájában (eszmék, intézmények stb. története), vagy interpretációs formában (egyesek nagy gyakorlati pedagógusok örökségét újból

és újból feldolgozzák, kritikailag megrostálják, modern nyelvre átültetik és időszerűen magyarázzák), vagy nevelés-filozófiai, vagy összehasonlító neveléstudományi formában, vagy a gyakorló pedagógusok tapasztalatainak a feldolgozása és folyóiratokban stb. való közlése, vagy kisebb kutatásokra támaszkodó disszertációk formájában és végül a modern értelem-ben vett kutatásokon alapuló irodalom formájában művelték. Az utóbbit azonban a többi tudományhoz viszonyítva nem fejlesztették ki megfelelő mértékben, pedig a pedagógia fejlődése érdekében döntő lépésnek látszik erre az útra lépni.

Természetesen előtte komolyan meg kell vizsgálni, hogy milyen problémát kell a pedagógiának mint pedagógiai filozófiának megoldani, és milyet kell kutatásokkal megoldani. Mindazt, amit filozófiai úton spekulatív, deduktív és dialektikus gondolkodás segítségével a pedagógiában elméletileg tisztázva elérhettek, azt már elérték, és így megteremtették a feltételeket a kutatás számára. Persze, az elmélet és gyakorlat dialektikus viszonyából következik, hogy a gyakorlat vizsgálatával újabb és újabb elméleti kérdések vetődnek fel és fordítva.

Hatásos érveléssel utasítja vissza a pedagógiai kutatás ellenzőit, és a fogalmak meghatározása után mi is elfogadhatjuk a szerző javaslatát, hogy egyszer már merjünk — helyes értelemben — elszakadni a könyvektől és jussunk közelebb a valóság kutatásához; illetve a szerzők és tekintélyek ne tartsanak vissza bennünket attól, hogy magukhoz a dolgokhoz forduljunk. A pedagógiai tekintélyekre vetett hit a pedagógusok között napjainkban is „ijesztően” nagy és a könyvekhez való ragaszkodás az egyik oka annak, hogy sok mindent tudnak filozófiailag, verbálisan, de keveset pozitívan; azaz nem olyan szakemberek, mint amilyenek pl. a nevelési tanácsadók, pszichológusok, pedagógiai szociológusok, bírósági tanácsadók stb. Több találó példával igazolja és illusztrálja a tapasztalati kutatás jelentőségét. Mit tudnánk például a jóságról, a jóságról való tapasztalat nélkül. Másfél évszázaddal ezelőtt azt gondolták, hogy a nép gyermekei nem tudják megtanulni a szorzást és osztást, és a tapasztalat bebizonyította az ellenkezőjét... De éppen az állandóan növekvő ilyen jellegű tapasztalati feldolgozások, amelyeket különben csak féltudományosnak minősít a szerző — bizonyítják legmeggyőzőbben a pedagógiai kutatás szükségességét. Az intézet, általában az illetékesek feladata nem ezek lekicsinylése, hanem felkarolása és a pedagógia érdekében való felhasználása.

A kutatási alapelvekkel kapcsolatban megállapítja, hogy minden kutatás helyes kérdésfeltevéssel kezdődik és a helyes kérdésfeltevés már fél feleletet jelent. A kutatás alapvető módszertani problémája a helyes kérdés, a

helyes hipotézis felállításában rejlik. De a tapasztalati kutatás nem teszi feleslegessé az irodalom tanulmányozását sem, sőt feltételezi, mert különben nem igazodhatunk el a kutatás frontján és nem kerülünk el olyan tévedéseket, amilyenekre mások már rájöttek. Éppen annak kell elméletileg legképzettebbnek lennie, aki a kutatás módszerével akarja a pedagógiát tovább fejleszteni.

A helyes kérdésfeltevést és a hipotézis felállítását részben megelőzi, részben követi a megfigyelés. A megfigyelés formáit JASPERS alapján a következőkben foglalja össze.

1. *Kazuisztika.* Túl kevés az ilyen jellegű feldolgozás még Németországban. Márpedig az egyes esetekről szóló egyszerű, józan tudósítások, amellyekkel valamilyen életpéldát anekdotaszerűen, de tárgyilagosan visszaadnak, igen hasznos anyagot szolgáltatnak a pedagógia számára.

2. *Statiztika.* A modern statisztika sokkal több lehetőséget nyújt a pedagógiai kutatás szolgálatában is, mint amennyit a statisztikában nem járatások gondolnak.

A statisztika „többet tud” sokszor, mint az ún. józan emberi ész, amely gyakran előítéletektől vezetve magától értetődő dolgokat nem tart szükségesnek megvizsgálni. A vizsgálat többször mást bizonyít. Ilyen előítélet például hogy a lelki jelenségeket nem lehet kvantifikálni. „Az első ember, aki az öngyilkosokat megszámlálta és hasonló számokat fedezett fel, felfedezést tett” — hivatkozik JASPERS-re. Természetesen meg kell látni az összefüggéseket. Hasznos ismeretést olvashatunk a továbbiakban a modern statisztikának a pedagógiai kutatásban használható eljárásairól. Természetesen nem szabad szem elől téveszteni ezeknek a jelentőségét illetően, hogy vannak eredmények mind a pszichológiában, mind a pedagógiában a statisztika felhasználása nélkül is, de vannak ismeretek, amelyeket csak a statisztika segítségével lehetett megszerezni.

3. *Leírás és kísérlet.* A megfigyelés, illetve kísérlet anyaga feldolgozását illetően döntő kérdés a megfigyelés „hogyanja”. Egyik elengedhetetlen követelmény a tudományos ellenőrzés. Sajnos — olvassuk — a németországi kísérleti iskolákban nincsenek biztosítva a megfelelő tudományos ellenőrzés feltételei. Tudományos értéke pedig csak az ellenőrzött kísérletnek van.

Minden kísérletnek időbeli és pénzügyi korlátai is vannak. Ideje volna már felismerni, hogy a pénzügyi feltételek biztosítása igen gazdaságos befektetés lenne. A jól elvégzett kísérletekkel mind több és több „támaszpontot lehetne kiépíteni”, melyek bázisként szerepelnének a pedagógia elméletének további fejlesztésében.

A kutatás, illetve kísérlet menetének egyes mozzanatait DEWEY fogalmazásában az alábbi — részünkről kivonatolt — keretben ismerteti.

1. Valamilyen szükséglet, kívánság, eredmény vagy eredménytelenség indítja el.

2. Pontosan megfogalmazzuk a problémát és a felmerülő kérdéseket lassanként fontosságuk foka szerint rendezzük.

3. Anyaggyűjtés. Irodalom, forrásmunkák jegyzetelése stb.

4. Felállítjuk az első munkahipotézist.

5. Megtervezzük a kísérletet, melyet előkísérlettel és szűrőpróba-kísérlettel készítünk elő.

6. Az eredmény logikai vagy statisztikai feldolgozása, következtetések levonása.

7. Megkísérreljük az eredményt általános elvekben megfogalmazni.

8. Az eredményt besoroljuk eddigi tudásunk rendszerébe.

9. Megvizsgáljuk a gyakorlat szempontjából való alkalmazhatóságát.

Természetesen a valóságban a haladás nem ilyen egyenes vonalú, hanem inkább görbe vonalhoz hasonlít, azaz visszaesések árán jutunk csak előre. Az előrehaladás sok tényezőtől függ: emberektől, időtől, pénztől, berendezésektől, módszerektől, a kutatásban és a módszerekben való tudományos tradícióktól stb. és nem utolsósorban a belátástól és a zseniális „eszembejutásoktól”. Az eredmény minden esetben elősegíti a döntést, vagy legalábbis emeli a döntés színvonalát a pedagógia azon területén, amelyet a kutatás segítségével világosan megismertünk. Az ilyen kutatásra alkalmas területek száma a pedagógiában „ijesztően nagy” és napjainkban állandóan növekszik. Számos címet olvashatunk, melyből megtudjuk, hogy jelenleg milyen témákkal foglalkoznak az intézetekben. Munkájuk során nekik is sok nehézséget kell leküzdeniök, hiszen nemcsak pénzbelileg nem élveznek elegendő támogatást, hanem még a belátás is hiányzik sokszor az illetékesek

részéről. S mivel csak a teljesítmények a valóban meggyőzőek, könnyen „ördögkerékbe” jutnak, mert minden kutatót embert, időt és pénzt igényel és a kezdetet drága tandíjjal kell megfizetni, a gyümölcsérés néha hosszúra nyúló idejét is ki kell várni. Azt is világosan kell látnunk, hogy a tudomány csak ott virágozhat, ahol tudományos tradíció alakul ki. További eredmények munkamegosztás és munkaközösségek nélkül elképzelhetetlenek. Ezeket tudományos intézetekben lehet legkedvezőbbben megszervezni.

A pedagógusok közül sokan azt mondják, hogy a kutatások tárgyául kijelölt kérdésekkel kapcsolatban mindenkinek megvan a maga szilárd véleménye. Ez lehetséges, de mindenki véleménye gyakran más és más. A jövő feladata, hogy ezeket a nem mindig termékeny véleményvitákat egy ideig legalábbis felfüggeszessék és a felszabadult időt a kísérletekre és azok eredményeinek a feldolgozására fordítsák. A bevezető szerzője a felvetett problémák megoldását jelenleg így gondolja a leggydaságosabbnak. Az egyes tanulmányok:

LEMBERG, E.: Művelődésügyi szociológia; ROTH, H.: A pedagógiai szabadság kérdése iskolajogi megvilágításban;

SCHULTZE, W.: A középfokú oktatás kérdése iskolarendszerünk újjászervezésének keretében; SÜLLWOLD F.: A pedagógiai kísérletek pontosságának és megbízhatóságának néhány kérdése.

A fenti tanulmányok közül különösen az 5. ad hasznos útmutatást. A tanulmánykötet bőséges irodalom felsorolásával fejeződik be.

VÉGVÁRI ISTVÁN

CHARLOTTE BÜHLER

Psychologie im Leben unserer Zeit. Megjelent Droemer — Knauer kiadónál, München — Zürich 1962, 275 fényképpel és rajzzal.

A szerző az ismert bécsi iskola neves képviselője. Jelenleg az USA-ban él, s életének 69. évében fejezte be ezt a művét. A hatalmas lélektani irodalomban megkísérli a szintézis megalkotását. Célja: kortársainak, tehát elsősorban a művelt laikusoknak megmutatni, hogy „mit nyerhetnek személyes életük számára a modern pszichológiából”.

Világnézeti állásfoglalásában egyértelműen idealista. A materialista lélektan kutatásait 30 évvel ezelőtti helyzetükből ismeri, a szovjet eredményeket meg sem említi. A felvetett kérdésekben azonban lehetőségeihez mérten reális és humanisztikus álláspontot képvisel. Gyakorlati tapasztalatainak gazdagsága, finom

elemző készsége, világos, egyszerű előadásmódja értékes olvasmánnyá teszi könyvét.

A mű négy nagy részre, ezeken belül pedig 15 fejezetre oszlik. A felosztás maga is tükrözi a szerző tudományos állásfoglalását. A bevezetésben a lélektan jelentőségéről ír, majd egészen vázlatosan a lélektan történetét adja. A második főrész az egyén lélektanával foglalkozik, a harmadik a társadalom pszichológiájának kérdéseivel, a negyedik részben pedig a pszichológia mai gyakorlatát mutatja be.

Munkájához CH. BÜHLER számos amerikai és európai tudós támogatását élvezte, helyek közzel — véleményünk szerint — túl is lépte a szigorúan vett lélektan határait (egészség-